

Deltaprogramma

IJsselmeergebied

Plan van aanpak

Samenvatting

Klimaatverandering maakt op korte termijn ingrijpende besluiten nodig over de inrichting van het IJsselmeergebied. Als gevolg van veranderingen in het klimaat stijgt de zeespiegel en nemen piekafvoeren van rivieren toe. Er komen vaker perioden van overvloedige regenval, maar ook zeer droge zomers. Dat vereist nieuw beleid.

Deltaprogramma IJsselmeergebied

In het Nationaal Waterplan benoemt het Rijk vier opgaven voor het IJsselmeergebied: waterveiligheid, zoetwatervoorziening, ecologie en ruimtelijke ontwikkeling. Verbindend element hierin is de ontwikkeling van het peilbeheer in het gebied. Moet op termijn het peil meebewegen met de stijgen van de zeespiegel, is handhaven van het huidige peil een betere strategie, of zijn er nog andere strategieën denkbaar? In 2015 wil het kabinet in het tweede Nationaal Waterplan hierover een besluit nemen. Voordat het kabinet dit besluit neemt wil zij daarvoor eerst een advies inwinnen. Het Deltaprogramma IJsselmeergebied moet in 2013 dit advies opleveren, samen met een uitvoeringsprogramma op hoofdlijnen. Binnen het Deltaprogramma IJsselmeergebied wordt ook de samenhang met het project Toekomst Afsluitdijk geborgd en wordt een team ingesteld om toe te zien op de ruimtelijke kwaliteit

Gelijktijdig met het Deltaprogramma IJsselmeergebied worden ook de opgaven voor de andere deelprogramma's van het Deltaprogramma uitgewerkt worden. De beslissingen die daar worden genomen zijn van invloed op de te ontwikkelen voorkeursstrategie voor het peilbeheer in het IJsselmeergebied. Andersom is dat ook het geval. Dit vraagt om nauwe afstemming met in het bijzonder de deelprogramma's Rijnmond, Zoetwater en Veiligheid.

Principes en intenties

Naast beleidsmatige randvoorwaarden geeft het Nationaal Waterplan voor het Deltaprogramma basiswaarden die sterk sturend zijn voor de wijze van samenwerking: solidariteit, flexibiliteit en duurzaamheid. De uitgangspunten voor de uitwerking van de opgave zijn samenhang, consistentie en transparantie. Het Deltaprogramma IJsselmeergebied hanteert aanvullend de volgende leidende principes: Samen werken, samen sturen en samen financieren; Regionaal wat regionaal kan en centraal (schaalniveau van het IJsselmeergebied) wat centraal moet; innovatief en vernieuwend en werken van grof naar fijn; Wederzijds vertrouwen; en Tegenstellingen mogen bestaan.

Oogsten van resultaten

De ambitie is om eind 2013 tot een gezamenlijk advies over een voorkeursstrategie te komen. Gezien het grote aantal belanghebbende en de wijd uiteenlopende belangen vraagt dit om een aanpak die afwijkt van wat gebruikelijk is. Het is belangrijk dat alle partijen deelnemen en hun belang in kunnen brengen en dat die belangen op tafel blijven gedurende het proces en tenslotte recht gedaan wordt aan die belangen bij de afweging die tot het advies leidt. Hierin mogen ook afwijkende opvattingen voorkomen.

Hieruit is de wens voortgekomen voor een herhalende afwisseling van divergeren en vervolgens trechteren naar een eindresultaat. Het trechteren wordt afgesloten met een oogstmoment in de vorm van een conferentie om bestuurlijke overeenstemming en discussie te markeren. Drie aspecten spelen daarin een rol: kennisvorming, wilsvorming en oordeelsvorming. Het accent daartussen zal gedurende het proces variëren en op het eind gaan verschuiven naar oordeelsvorming. De oogst krijgt een plek in het plan van aanpak voor de volgende fase als een soort hercontractering waarin de aanpak voor het volgende traject wordt overeengekomen.

Het via conferenties gemeenschappelijk stappen voorwaarts zetten en zo het advies vorm geven is een nieuw vorm in bestuurlijk Nederland. De basis hiervoor is vertrouwen.

Om dit te vertrouwen op te bouwen wordt in het Deltaprogramma IJsselmeergebied expliciet bijgehouden welke belangen er spelen en welke partij deze belangen inbrengt, een zogenaamde "belangenboekhouding". De Bestuurlijke Kerngroep (nu bekend als RCGI) draagt zorg voor het slagen van het trechterproces met als apotheose steeds de bestuurlijke conferentie. Vertegenwoordiging van maatschappelijke partijen kunnen hun adviezen via het in 2010 op te richten Regionaal Overlegorgaan IJsselmeergebied (ROI) in de Bestuurlijke Kerngroep inbrengen.

Werkwijze

Op basis van de methode van grof naar fijn en brede participatie van betrokken organisaties en om steeds tussentijds te kunnen oogsten wordt de totstandkoming van het advies in drie fasen uitgewerkt:

1. het speelveld verkennen;
2. potentiële voorkeursstrategieën opstellen;
3. advies over de voorkeursstrategieën uitbrengen.

De eerste fase (april 2010-maart 2011) verschaft inzicht in de nationale en de opgave in de deelgebieden van het IJsselmeergebied.

Aan de hand van zoekrichtingen worden effecten geïnventariseerd en wordt bezien welke mogelijkheden er zijn om deze effecten te beïnvloeden. Deze fase levert ook de kaders op waarmee in een volgende fase verschillende strategieën met elkaar kunnen worden vergeleken. Dit werk wordt gedaan in deelgebieden enerzijds en thematisch op het schaalniveau van het IJsselmeergebied. Dit maakt maximale participatie via gebiedsprocessen mogelijk en voorkomt overvraging van deelnemers.

Het aggregeren van de resultaten op het schaalniveau van het IJsselmeergebied doen belanghebbenden samen in een aantal werkateliers. Deze resultaten vormen de basis voor de oogstrondes op het schaalniveau van het hele IJsselmeergebied.

Het werk in de deelgebieden wordt getrokken door provincies. Zij zorgen voor de voorbereiding, het vastleggen van de uitkomsten en nemen deel aan een trekkersoverleg ten behoeve van onderlinge uitwisseling en afstemming. Deelnemers staan aan de lat voor de inbreng van belangen, kennis en kunde.

Het programmabureau speelt een faciliterende en stimulerende rol. Onderdeel van deze rol is het zorgen dat er een handreiking komt voor het werk in de deelgebieden.

Financiering van regionale kennisvergaring is voor rekening van de regionale overheden. Deelgebiedsoverstijgende kennisvergaring wordt gefinancierd via het programmabureau.

Participatie

Goede participatie is van belang voor het komen tot een gedragen voorkeursbesluit. Dit kan alleen bij een wederzijds niet vrijblijvende deelname aan het proces. Bij het zich achter de opgave scharen hoort dat, juist door de regionale partners, 'het verhaal van het IJsselmeergebied' breed gedeeld en uitgedragen wordt.

In de eerste fase krijgt participatie gestalte door deelname aan de werkateliers in de deelgebieden en op het schaalniveau van het IJsselmeer. De deelgebieden informeren hierbij hun achterbannen over het werk dat gebeurt. Het programmabureau verzorgt de communicatie op programmaniveau. De werkateliers zijn in samenstelling een afspiegeling van de regionale belangen in de deelgebieden en zorgen ervoor dat nog niet betrokken belanghebbenden in de regio in de gelegenheid gesteld worden hun inbreng te leveren. Niet alleen krijgt participatie gestalte bij deze samenwerking, maar ook bij het samen beslissen tijdens de conferenties.

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
Inhoudsopgave	7
1. INLEIDING	9
1.1 De aanleiding	9
1.2 Plan van aanpak Deltaprogramma IJsselmeergebied: flexibel, solidair, duurzaam	9
1.3 Totstandkoming plan van aanpak	11
2. DELTAPROGRAMMA IJSSELMEEREBIED	13
2.1 Doelstelling Deltaprogramma IJsselmeergebied	13
2.2 Uitgangspunten en randvoorwaarden	14
2.3 Leidende principes Deltaprogramma IJsselmeergebied	15
3. RESULTATEN OOGSTEN	17
3.1 Oogstmomenten	17
3.2 Omgaan met belangen	17
3.3 Organisatie	17
3.4 Sturingsmodel Deltaprogramma?	19
4. PROCES	21
4.1 Inleiding	21
4.2 Op hoofdlijnen: proces 2010-2013	22
4.3 Meer in detail: fase 1	24
5. PARTICIPATIE	29
5.1 Inleiding	29
5.2 Participatie in de periode 2010-2013	29
5.3 Participatie en communicatie in 2010	29
5.4 Regionaal Overlegorgaan IJsselmeergebied	30
6. KENNIS	33
6.1 Inleiding	33
6.2 Principes voor het omgaan met kennis	33
6.3 Activiteiten in het kennisproces	34
6.4 Organisatie van het kennisproces	36
Bijlagen	39

1. Inleiding

1.1 De aanleiding

Vier urgente opgaven

Klimaatverandering maakt op korte termijn ingrijpende besluiten nodig over de inrichting van het IJsselmeergebied. Als gevolg van klimaatverandering stijgt de zeespiegel en nemen piekafvoeren van rivieren toe. Er komen vaker perioden van overvloedige regenval, maar ook zeer droge zomers. Dat vereist nieuw beleid voor bescherming tegen overstromingen, het veiligstellen van de zoetwatervoorziening, natuurwaarden en buitendijkse ontwikkelingen, voor de korte en de lange termijn. Het waterpeil in het IJsselmeergebied is de verbindende factor tussen deze vier opgaven.

In het Nationaal Waterplan benoemt het Rijk vier landelijke opgaven voor het IJsselmeergebied: waterveiligheid, zoetwatervoorziening, ecologie en ruimtelijke ontwikkeling. Het kabinet neemt hierover in 2015 besluiten en legt deze vast in het tweede Nationaal Waterplan.

Deltaprogramma IJsselmeergebied

Het kabinet heeft het Deltaprogramma IJsselmeergebied ingesteld als een van de deelprogramma's van het nationale Deltaprogramma. In het Deltaprogramma IJsselmeergebied bereiden regio en Rijk gezamenlijk de kabinetsbesluiten over het IJsselmeergebied voor. Deze besluiten moeten een bijdrage te leveren aan de realisatie van het streefbeeld voor het IJsselmeergebied zoals verwoord in het Nationaal Waterplan.

Het Deltaprogramma IJsselmeergebied heeft de volgende opdrachten:

1. een breed gedragen advies met een voorkeursstrategie opstellen voor het waterpeil in het IJsselmeergebied voor de korte en de lange termijn, met aandacht voor zowel de thema's waterveiligheid en zoetwatervoorziening als de thema's ecologie en ruimtelijke kwaliteit;
2. een uitvoeringsprogramma op hoofdlijnen opstellen voor de realisatie van de voorkeursstrategie in het IJsselmeergebied, met globale acties en middelen voor de komende decennia;
3. borgen dat de besluiten over het lopende project Toekomst Afsluitdijk robuust zijn en ruimte bieden voor de voorkeursstrategie voor het waterpeil op de lange termijn.
4. zorg dragen voor de instelling van een kwaliteitsteam voor het IJsselmeergebied en de opstelling van een handreiking kwaliteit, zoals aangekondigd in het Nationaal Waterplan.

Vervolg in de periode 2013-2015

Eind 2013 leveren alle deelprogramma's hun resultaten op. Op basis daarvan start in 2014 de opstelling van het ontwerp tweede Nationaal Waterplan. Eind 2014 stelt het kabinet het ontwerp vast en na inspraak en advies volgt eind 2015 de vaststelling van het definitieve Waterplan. Daarmee stelt het kabinet ook de strategie voor het langetermijnpeilbeheer in het IJsselmeergebied vast. Het precieze proces rond de opstelling en vaststelling van het Waterplan staat nog niet vast. De manier van samenwerken in het Deltaprogramma waarborgt een solide basis voor de beleidskeuzen in het tweede Nationaal Waterplan.

1.2 Plan van aanpak Deltaprogramma IJsselmeergebied: flexibel, solidair, duurzaam

Dit plan van aanpak geeft op hoofdlijnen weer hoe de opdracht van het kabinet invulling krijgt in het Deltaprogramma IJsselmeergebied. Het plan is van de samenwerkingspartners (gemeenten, provincies, waterschappen en rijk) en moet alle betrokkenen inzicht geven in de opdracht, de beoogde resultaten, de manier van samenwerking en de besluitvorming.

Het plan van aanpak geeft voor de periode tot maart 2011 een concrete invulling van de mijlpalen en het proces van samenwerken en beslissen. Het traject vanaf 2011 tot eind 2013 is nu nog niet tot in detail te plannen. Het plan van aanpak gaat daar globaal op in en benoemt de belangrijkste mijlpalen en fasen.

Samenwerking tussen Rijk en regio is niet alleen wenselijk, maar ook noodzakelijk. Naast de nationale opgaven uit het Nationaal Waterplan spelen in het IJsselmeergebied ook regionale opgaven. Naast bestaande, lokale opgaven en ambities zijn deze opgaven deels ook het gevolg van de nationale opgaven. Ze zijn dan ook nog niet geheel uitgekristalliseerd en krijgen als gezamenlijke opgaven gaandeweg invulling. De verschillende opgaven zijn breed en de samenhangen complex. Het Deltaprogramma IJsselmeergebied laat zich dan ook kenmerken als een gezamenlijke zoektocht naar mogelijkheden en kansen. Naast Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen vraagt het programma ook betrokkenheid van maatschappelijke organisaties, bedrijven en individuele burgers.

Waterhuishoudkundig maakt het IJsselmeergebied deel uit van de waterhuishouding op landelijke schaal. Keuzen over het toekomstig peilbeheer in het IJsselmeer moeten daarom in samenhang met andere deelprogramma's beschouwd worden. Vooral de deelprogramma's IJsselmeergebied, Rijnmond, Zoetwatervoorziening en Veiligheid zijn nauw met elkaar verbonden. Dat vraagt goede afstemming van inhoud, proces en besluitvorming.

Belangen rond het IJsselmeergebied

Het IJsselmeergebied omvat het gehele systeem van water, land, ecologie, ruimtelijke inrichting en menselijke activiteit op en rond het IJmeer en Markermeer, de Randmeren en het IJsselmeer. Een harde begrenzing is er niet, de invloed van de meren strekt zich uit tot grote delen van Nederland. Veel organisaties, bedrijven en individuele burgers hebben belangen bij de besluitvorming over het IJsselmeergebied.

Wateroppervlak	Het totale wateroppervlak bedraagt circa 2000 km ² (IJsselmeer: 1200 km ² , IJmeer/Markermeer 750 km ² , Randmeren 75 km ²).
Veiligheid	De dijken rond de meren beschermen 3,5 miljoen mensen tegen overstromingen.
Afwatering	20.000 km ² land watert af op het IJsselmeergebied, via IJssel, Vecht, Eem en poldergemalen.
Transport	Het totaal vervoerd tonnage over het IJsselmeergebied bedraagt jaarlijks zo'n 134,7 miljoen ton.
Drinkwater	0,5 miljoen mensen zijn voor drinkwater afhankelijk van het IJsselmeergebied.
Landbouw en natuur	1,5 miljoen hectare landbouwgrond en natuur is van IJsselmeerwater afhankelijk voor oppervlaktewater, beregening en bestrijding van verzilting en bodemdaling.
Natuur	Het IJsselmeergebied is een beschermd natuurgebied van internationaal belang, met name voor watervogels.
Landschap	Het landschap heeft aan aantal kenmerkende kwaliteiten met hoge belevingswaarden: schaal, weidsheid, open horizon, rust en duisternis.
Cultuurhistorie	De cultuurhistorische betekenis van oude Zuiderzeesteden, Zuiderzeedijken en moderne droogmakerijen is groot.
Recreatie	De meren vormen een watersportgebied van internationale betekenis, waar rust en ruimte nog volop te beleven zijn.

1.3 Totstandkoming plan van aanpak

Het programmabureau heeft advies gevraagd over het plan van aanpak aan meer dan tachtig experts uit verschillende disciplines, tijdens een versnellingsweek in november 2009. De experts hebben aanbevelingen gedaan over procesontwerp, varianten, probleemanalyse, besluitvorming, participatie, kennis, samenhang en risicomanagement.

Een greep uit de adviezen van experts:

- Laat proces en besluitvorming aansluiten op bestuursperioden.
- Er is altijd één splijtende kwestie: probeer daar de vinger achter te krijgen.
- Verbind de nationale opgave met het regionale en lokale niveau en formuleer op basis hiervan maatregelpakketten.
- Redeneer vanuit de identiteit van het gebied: neem de unieke aspecten als uitgangspunt voor oplossingsrichtingen.
- Laat tegenstellingen bestaan.
- Zoek met elkaar naar wat in de toekomst bindt, de gezamenlijke 'stippen op de horizon'. Deze helpen het proces te sturen en stimuleren samenwerking.
- Werk eerst aan een gedeelde probleemperceptie. De door de Deltacommissie geschetste peilverhoging is één van de te onderzoeken mogelijkheden.

Een doorsnede van de toekomstige samenwerkingspartners, afkomstig van overheden en maatschappelijke organisaties, heeft midden december de hoofdlijnen van het programma verder vormgegeven met behulp van deze adviezen (Bijlage 1). Dit heeft de basis voor het plan van aanpak opgeleverd.

Op 8 februari staan de leidende principes, de procesaanpak, besluitvorming en werkwijze van het Deltaprogramma IJsselmeergebied centraal in een eerste bestuurlijke conferentie in de regio. De aanpak staat geagendeerd voor het bestuurlijk overleg met de staatssecretaris van 17 februari 2010.

Verwachte aanpassingen tot juni 2010

Het plan van aanpak van het Deltaprogramma IJsselmeergebied loopt vooruit op de plannen van aanpak van de andere deelprogramma's en op de inrichting van het Deltaprogramma door de Deltacommissaris. In het voorliggende plan zijn nog aanpassingen te verwachten om tot goede samenhang met de andere deelprogramma's te komen. Ook zal afstemming nodig zijn met het zogenaamde sturingsmodel van het Deltaprogramma.

Dat geldt ook voor onderwerpen als de kennisagenda, de financiering en de organisatie van het programmabureau. In juni 2010 stelt de Ministeriële Stuurgroep Deltaprogramma alle plannen van aanpak vast.

2. DELTAPROGRAMMA IJSSELMEERGEBIED

2.1 Doelstelling Deltaprogramma IJsselmeergebied

Het kabinet heeft het Deltaprogramma IJsselmeergebied ingesteld als een van de deelprogramma's van het nationale Deltaprogramma. In het Nationaal Waterplan is het streefbeeld voor het IJsselmeergebied verwoord: een veilig en klimaatbestendig watersysteem, een vitaal en robuust ecosysteem en een kwalitatief hoogwaardige ruimtelijke inrichting op zowel de korte als de lange termijn. In het Nationaal Waterplan zijn de volgende vier nationale opgaven geformuleerd. Het Deltaprogramma IJsselmeergebied heeft tot doel te onderzoeken hoe dit streefbeeld voor het gebied kan worden bereikt.

Waterveiligheid: Het IJsselmeergebied kan mogelijk al vanaf 2035 het water niet meer op de huidige manier afvoeren naar de Waddenzee en dan komt de veiligheid in het geding. Daarom is een fundamenteel besluit nodig over de afvoerstrategie op lange termijn: gaan we door met spuien onder vrij verval of stappen we over op bemalen van het systeem? Doorgaan met spuien vereist een hoger waterpeil in het IJsselmeer, wat nieuwe eisen stelt aan de bescherming tegen overstromingen. In de andere meren is peilverhoging niet noodzakelijk. Het kabinet heeft daarom in het Nationaal Waterplan besloten het waterpeil van het IJsselmeer los te koppelen van het waterpeil in de omringende meren.

Zoetwatervoorziening: De behoefte aan zoet water neemt toe. Het IJsselmeer kan meer zoet water leveren, maar dat vereist aanpassing van het waterpeil. Op korte termijn is binnen de fysieke grenzen van het watersysteem een beperkte verhoging van het zomerpeil mogelijk (maximaal 30 cm), waarmee naar verwachting in de extra waterbehoefte tot 2035 kan worden voorzien. Op langere termijn - na 2035 - kan verdere peilverandering nodig zijn. In welke mate peilverandering nodig is, hangt af van de bijdrage die het IJsselmeergebied moet leveren aan de strategische zoetwatervoorziening en is afhankelijk van de ontwikkeling van de zoetwatervraag.

Ecologie: De ecologische kwaliteiten van het IJsselmeergebied staan nu al onder druk. In de toekomst kan de toestand van het Natura 2000-gebied nog verder verslechteren. Er zijn maatregelen nodig om de achteruitgang te keren, mogelijke kansen te benutten en te blijven voldoen aan de vereisten van Natura 2000.

Ruimtelijke kwaliteit: Het Nationaal Waterplan geeft ruimte voor buitendijkse ontwikkelingen aan de randen van het IJsselmeergebied. Het is de uitdaging om tegelijkertijd de kernkwaliteiten van het IJsselmeergebied te behouden, te ontwikkelen en te vernieuwen. Hiervoor wordt een kwaliteits-team ingesteld dat gaat adviseren over ruimtelijke kwaliteit.

Voor deze vier opgaven vormt het waterpeil van het IJsselmeergebied de verbindende factor.

Het Deltaprogramma IJsselmeergebied levert de volgende resultaten op:

1. voorkeursstrategie peilbeheer IJsselmeergebied (lange en korte termijn);
2. uitvoeringsprogramma op hoofdlijnen voor het IJsselmeergebied;
3. kwaliteitsteam IJsselmeergebied en handreiking ruimtelijke kwaliteit.

Daarnaast draag het programma zorg voor de inhoudelijke borging van de beslissing over de Toekomst van de Afsluitdijk. Onderstaand is dit nader toegelicht.

Voorkeursstrategie peilbeheer IJsselmeergebied (eind 2013)

Het opstellen van het advies over het waterpeil vormt de kern van de werkzaamheden van het Deltaprogramma IJsselmeergebied. Het advies behelst de voorkeursstrategie van de regio voor het waterpeil in het IJsselmeergebied, voor zowel de korte termijn (tot 2035) als de lange termijn (van 2035 tot 2100). De strategie geeft niet alleen invulling aan de opgaven voor waterveiligheid en zoetwatervoorziening, maar ook aan de thema's ecologie en ruimtelijke kwaliteit. Het advies wordt eind 2013 aangeboden aan de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat. Eind 2015 neemt het kabinet een besluit met de vaststelling van het Tweede Nationaal Waterplan.

De waterpeilontwikkeling op de korte termijn krijgt zijn beslag in een peilbesluit. Het is nog niet helder in hoeverre het peilbesluit samenhangt met de strategie voor de lange termijn. Een quick scan in 2010 zal dat uitwijzen en daarbij meer duidelijkheid geven over het moment waarop de eerste (nog beperkte) peilaanpassingen nodig zijn omwille van zoetwater of ecologie. De quick scan leidt eind 2010 tot een advies aan het Rijk over de planning van het te nemen peilbesluit voor de korte termijn. Als uit de quick scan blijkt dat het peilbesluit voor de korte termijn onafhankelijk is van de strategie voor de lange termijn, kan de voorbereiding van het peilbesluit een apart traject vervolgen. Het peilbesluit kan dan naar verwachting eind 2014 genomen worden.

2.3 Leidende principes Deltaprogramma IJsselmeergebied

Naast bovenstaande randvoorwaarden, basiswaarden en uitgangspunten geldt een aantal leidende principes voor samenwerking in het Deltaprogramma IJsselmeergebied. Deze principes geven ook invulling aan randvoorwaarden van de opdrachtgever, de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat. Een van die voorwaarden is dat het proces gelegenheid moet geven voor brede participatie, conform het advies “Sneller en beter” van de commissie Versnelling besluitvorming infrastructurele werken.

De leidende principes zijn:

- Werken aan gezamenlijke doelen betekent samen werken, samen sturen en samen financieren.
- Ieder heeft zijn rol: regionaal wat regionaal kan en centraal, wat centraal moet. Centraal is hierbij het schaalniveau van het IJsselmeergebied.
- Het Deltaprogramma IJsselmeergebied is innovatief en vernieuwend in zijn aanpak en werkt van grof naar fijn. De afronding van elke stap is een leermoment voor de volgende stap.
- Wederzijds vertrouwen is de basis voor samenwerking in het Deltaprogramma IJsselmeergebied.
- Tegenstellingen mogen bestaan: ze brengen duidelijkheid in de discussie.

Het motto is: *meer* maken voor de Next Generation!

3. RESULTATEN OOGSTEN

De ambitie is om eind 2013 tot een gezamenlijk advies over een voorkeursstrategie te komen. Gezien het grote aantal belanghebbenden en de wijd uiteenlopende belangen vraagt dit om een vernieuwende aanpak. Voor het bereiken van consensus over het advies is het belangrijk dat alle partners die een belang bij het IJsselmeergebied hebben hun inbreng kunnen leveren bij de totstandkoming van het advies. De totstandkoming van het advies zal in een aantal fasen gaan plaatsvinden waarbij op de overgang tussen fasen bestuurlijke oogstmomenten, in de vorm bestuurlijke conferenties worden georganiseerd. In die conferenties zetten samenwerkingspartners samen stappen voorwaarts. Vertrouwen dat elk belang relevant is, is hierin een belangrijk aspect.

3.1 Oogstmomenten

Het Deltaprogramma IJsselmeergebied moet eind 2013 een advies voorkeursstrategie voor het langetermijnpeilbeheer opleveren, dat als advies aan de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat wordt aangeboden. Het streven is dat het advies kan rekenen op breed draagvlak in het IJsselmeergebied. Dat is ambitieus gezien het grote aantal belanghebbenden, de uiteenlopende belangen en de samenhang met andere nationale opgaven. De sleutel ligt in brede participatie van belanghebbenden en in transparante en zorgvuldige afweging van belangen op bestuurlijk niveau. Participatie komt in hoofdstuk 5 aan de orde. Dit hoofdstuk gaat over de manier waarop bestuurlijke consensus over het advies aan de staatssecretaris te bereiken is.

De samenwerkingspartners werken in drie fasen naar het advies toe, van grof naar fijn. Elke fase leidt tot een verdere focus op de uiteindelijke voorkeursstrategie. In fase 1 staat het verkennen centraal. Dit is een belangrijke fase om met elkaar vast te stellen wat de opgaven zijn en welke strategieën denkbaar zijn. In fase 2 worden een aantal mogelijke strategieën nader uitgewerkt. Na onderlinge vergelijking levert dat een beperkt aantal mogelijke voorkeursstrategieën op. De laatste fase resulteert in een gedragen advies. Hoofdstuk 4 gaat nader in op de drie fasen.

Om in dit traject gezamenlijk voortgang te boeken, is het van belang op een aantal cruciale momenten met alle partners (nu nog gemeenten, provincies, waterschappen en het Rijk) resultaten te oogsten. Onderdeel daarvan is vaststellen over welke onderwerpen bestuurlijk consensus bestaat en over welke niet. Deze oogstmomenten krijgen vorm in ambtelijke conferenties en vervolgens in bestuurlijke conferenties waar alle partners aan

deelnemen. Logische momenten voor het oogsten zijn de overgangen tussen twee fasen. Tot eind 2013 doen zich vier van deze momenten voor:

- vaststellen aanpak Deltaprogramma IJsselmeergebied (juni 2010);
- eind fase 1: vaststellen mogelijke strategieën (begin 2011);
- eind fase 2: vaststellen mogelijke voorkeursstrategieën (eind 2012);
- eind fase 3: vaststellen voorkeursstrategie (eind 2013).

Door op bestuurlijk niveau uit te spreken over welke punten overeenstemming bestaat en waarover (nog) discussie bestaat, wordt het mogelijk duidelijk te communiceren over de tussenresultaten van het proces. De punten van overeenstemming kunnen gevierd worden. De discussiepunten leveren huiswerk op voor de volgende fase en krijgen een duidelijke plaats in het plan van aanpak voor die fase. Tegenstellingen mogen dus bestaan. Oogstmomenten zijn ook goede momenten om vast te stellen of het proces verloopt volgens de leidende principes die de partijen bij de start hebben onderschreven.

Consensus in dit gebiedsproces loopt via drie lijnen: kennisvorming, wilsvorming en oordeelsvorming. Het accent verschilt per fase. In de eerste, verkennende fase, ligt het accent op gedeelde kennisvorming en deels op wilsvorming. In de fasen daarna verschuift het accent en daarmee het karakter van de bestuurlijke conferenties via wilsvorming naar oordeelsvorming.

3.2 Omgaan met belangen

Vertrouwen is een voorwaarde voor het welslagen van het proces. De betrokkenen moeten onder meer het vertrouwen hebben dat hun individuele belangen zichtbaar worden en blijven gedurende het traject. Het Deltaprogramma IJsselmeergebied waarborgt dat door middel van "belangenboekhouding", bijvoorbeeld in een atlas. Boekhouden is het bijhouden van belangen en niet het afwegen daarvan. Dit schept de ruimte om nieuwe oplossingen te verkennen, omdat iedere partij weet dat zijn belang in beeld blijft. Na elke oogstronde is voor iedereen helder welke belangen voordeel ondervinden van de geselecteerde strategieën en welke niet.

3.3 Organisatie

Bij het proces rond het Deltaprogramma IJsselmeergebied is een groot aantal mensen en organisaties betrokken. Bestuurders,

ambtenaren, belangenbehartigers en kennisleveranciers moeten op het juiste moment en op het juiste niveau inbreng kunnen leveren. Om dat te waarborgen zijn de volgende overleg- en werkverbanden ingesteld:

Bestuurlijke Kerngroep

De Bestuurlijke Kerngroep (nu nog Regionale coördinatiegroep IJsselmeergebied/RCGIJ) vervult een centrale rol in het gebiedsproces. De kerngroep is een uitsnede van de deelnemers aan de bestuurlijke conferenties, aangevuld met de voorzitter van het ROIJ (zie bijlage 2). De kerngroep bewaakt de basiswaarden, leidende principes en spelregels en een goede invulling van de belangenboekhouding. De Bestuurlijke Kerngroep organiseert aan het eind van iedere fase een bestuurlijke conferentie waarop de betrokken bestuurders de bereikte consensus oogsten.

Organisaties werkateliers

Het onderzoek krijgt uitwerking in verschillende deelgebieden binnen het IJsselmeergebied (werkateliers) en per thema (thematiese werkateliers). De provincies zullen over het algemeen de trekkende organisaties zijn van de werkateliers in de deelgebieden. Zij zorgen ervoor dat de gevraagde resultaten op tafel komen door het proces te initiëren en organiseren, bij voorkeur door gebruik te maken van bestaande samenwerkingsverbanden. De trekkers zorgen ook voor bestuurlijke inbedding van het proces en de tussenresultaten in de betreffende deelgebieden.

De regionale overheden die aan de werkateliers deelnemen, brengen kennis en kunde in de werkateliers in. Zij organiseren gezamenlijk de activiteiten die zich in het deelgebied afspelen, zoals:

- het gezamenlijk verzorgen van resultaten voor het eigen deelgebied;
 - betrokkenen (ambtelijk en bestuurlijk) op de hoogte houden van het proces;
 - kennis ontwikkelen op het schaalniveau van een deelgebied.
- Het resultaat van de werkateliers vormt de basis voor de bestuurlijke oogstrondes.

De capaciteit voor deze activiteiten zetten de regionale overheden om niet in. De financiering van regionale kennisvergaring is voor rekening van de regionale overheden. Financiering voor het verkrijgen van landelijke of gebiedsoverstijgende kennis is voor rekening van het Rijk.

Het programmabureau levert handreikingen voor de gevraagde

resultaten en de werkwijze in de werkateliers in de deelgebieden, om uniformiteit in de resultaten te garanderen. De werkateliers geven zelf invulling aan het proces, de werkwijze, de participatie en de communicatie in het deelgebied.

Regionaal Overlegorgaan IJsselmeergebied (ROIJ)

Het ROIJ wordt begin 2010 ingesteld en bestaat uit vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties. Het ROIJ krijgt de taak advies uit te brengen aan de Bestuurlijke Kerngroep over alle relevante onderdelen van het proces en de beoogde consensus. De voorzitter van het ROIJ heeft zitting in de Regionale Kerngroep.

Programmabureau Deltaprogramma IJsselmeergebied

Het programmabureau is door de opdrachtgever ingesteld. De kerntaak van het programmabureau is het faciliteren van de totstandkoming van de voorkeursstrategie.

Het programmabureau legt de verbinding tussen de werkateliers in de deelgebieden en zorgt voor afstemming met de andere deelprogramma's. In eerste instantie organiseert het programmabureau de thematische werkateliers. Het programmabureau faciliteert de aanpak in de deelgebieden en draagt zorg voor het aggregeren van vraagstukken tot het niveau van het IJsselmeergebied. Verder is het programmabureau het eerste aanspreekpunt en stelt het algemene informatie beschikbaar.

Het bureau organiseert en faciliteert de bestuurlijke oogstrondes en verzorgt de strategische communicatie, de informatie-uitwisseling en de kennisagenda. Het programmabureau zorgt ervoor dat betrokkenen heldere informatie over rollen, taken en verantwoordelijkheden krijgen en bewaakt de spelregels van het proces. Het regisseert het proces volgens uitgangspunten en principes uit paragraaf 2.4. Het programmabureau versnelt het proces door te werken volgens deze kernwaarden:

- autonoom;
- met lef;
- toegankelijk, luisterend en verbindend;
- helder.

Als eerste stap heeft het programmabureau in samenspraak met de regio dit plan van aanpak opgesteld.

Financiering en middelen

De opgave voor het IJsselmeergebied is een gemeenschappelijke opgave. Het accent ligt nu nog sterk op dat wat hierover in het Nationaal waterplan 2009 is opgeschreven. Het Deltaprogramma IJsselmeergebied leidt er toe dat deze opgave in 2010 al verrijkt wordt met opgaven uit de deelgebieden. Leidend voor de

financiering van de werkzaamheden is het principe: regionaal wat regionaal kan en centraal wat centraal moet. Fase 1 is vooral een verkenning van het probleem en het scherp krijgen van de vragen voor de werkateliers en de volgende fase. Hiervoor is het voldoende om gebruik te maken van bestaande kennis, aangevuld met enkele globale berekeningen. Voor het werk in de werkateliers betekent dit vooral inzet van menskracht. Voor het werk op het schaalniveau IJsselmeergebied betekent dit vooral een aantal aanvullende berekeningen ten aanzien van afgeleide effecten van een veranderend IJsselmeer peil. Bijvoorbeeld voor de maatgevende hoogwaterstanden en de frequentie van inundaties. Die kosten worden gedragen door het programmabureau. Deelnemende partijen stellen voor het programmabureau middelen of menskracht ter beschikking. Voor de periode 2011-2013 zal er tijdig een gezamenlijke begroting worden opgesteld conform het leidende principe. Dit stelt deelnemende partners in staat tijdig middelen te reserveren.

3.4 Sturingsmodel Deltaprogramma?

Een sturingsmodel voor de afstemming tussen alle verschillende processen in het Deltaprogramma is in ontwikkeling en zal in de loop van 2010 duidelijk worden.

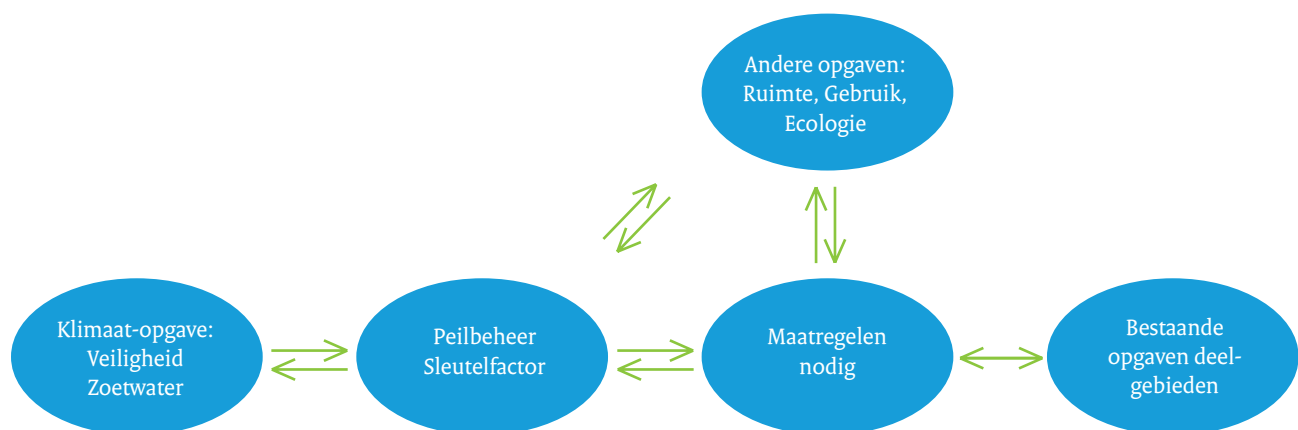
4. PROCES

De samenwerkingspartners van het Deltaprogramma IJsselmeergebied gaan een gezamenlijk proces in om te komen tot een voorkeursstrategie voor het langetermijnpeilbeheer in het IJsselmeergebied. Het proces verloopt in drie fasen. In iedere fase vindt trechtering van het aantal mogelijke strategieën plaats tijdens bestuurlijke conferenties. De veelbelovende strategieën krijgen een verdere verdiepingsslag in de volgende fase. Ook de resultaten van andere deelprogramma's dragen bij aan het proces van trechteren en verdiepen.

Dit plan van aanpak gaat vooral in op de werkwijze in de eerste fase (nu tot maart 2011). Centraal in deze fase staat de gezamenlijke verkenning van regionale en nationale opgaven, aan de hand van een aantal zoekrichtingen.

4.1 Inleiding

Het belangrijkste doel van het Deltaprogramma IJsselmeergebied is eind 2013 te komen tot een breed gedragen voorkeursstrategie voor het peilbeheer op lange termijn in het IJsselmeergebied. De voorkeursstrategie bestaat uit een ontwikkelingsrichting voor het peilbeheer (welke verandering, wanneer) en de bijbehorende maatregelen (variërend van monitoring tot de aanleg van nieuwe infrastructuur). Onderstaande figuur schetst de samenhang tussen opgaven, maatregelen en het waterpeil als centrale variabele zoals deze ten grondslag ligt aan dit plan van aanpak.

Klimaatverandering vraagt om een ander peilbeheer in het IJsselmeergebied. Om deze verandering mogelijk te maken zijn (technische) maatregelen nodig. Daarnaast zijn maatregelen nodig om de gevolgen van het nieuwe peilbeheer op te vangen en om kansen voor andere opgaven te benutten. Bovenstaande figuur maakt de sterke interactie tussen deze elementen duidelijk. De inbreng van belanghebbenden uit de regio, zowel gebruikers als bewoners van het IJsselmeergebied, speelt een grote rol in het proces. Deze inbreng maakt het mogelijk kansen te zoeken op regionaal niveau.

In dit hoofdstuk komen eerst de drie fasen tot de oplevering van de voorkeursstrategie in 2013 op hoofdlijnen aan bod. Daarna volgt een meer gedetailleerde beschrijving van fase 1.

4.2 Op hoofdlijnen: proces 2010-2013

Zoektocht

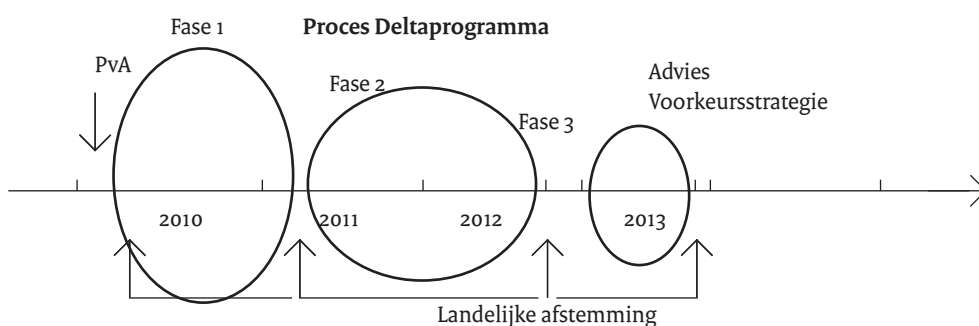
Het traject dat de partners de komende jaren met elkaar inslaan wordt gekenmerkt door dynamiek en onzekerheden. Het begin- en eindpunt staan vast, maar op voorhand is niet precies te zeggen hoe het proces van ontwerpend onderzoek zich ontwikkelt. Elke fase start daarom met een plan van aanpak, waarin de lessen van de vorige fase zijn verwerkt.

Fasering: van grof naar fijn

Het Deltaprogramma IJsselmeergebied moet in enkele jaren tot een breed gedragen voorkeursstrategie komen. Dat vereist een nieuwe manier van samenwerking tussen partners (zie hoofdstukken 3 en 5). Onderdeel daarvan is het werken van grof naar fijn in drie fasen:

- fase 1: de opgaven en het speelveld verkennen;
- fase 2: mogelijke voorkeursstrategieën opstellen;
- fase 3: de voorkeursstrategie uitwerken en advies uitbrengen.

Elke procesfase begint met het gezamenlijk onderzoeken van een breed spectrum aan mogelijkheden en werkt vervolgens via het trechteren van mogelijkheden toe naar een resultaat, dat als startpunt dient voor de volgende fase. De gefaseerde aanpak biedt ruimte om de afstemming met andere deelprogramma's van het Deltaprogramma een goede plaats in het proces te geven.

Fase 1. Het speelveld verkennen (april 2010 – maart 2011)

De eerste fase beslaat de periode tot maart 2011. In deze fase staat het gezamenlijk verkennen van de opgaven en de betekenis voor het IJsselmeergebied centraal. Aan de hand van zoekrichtingen voor het waterpeil komen de samenwerkingspartners tot gezamenlijke inzichten en een gedeelde perceptie van de problematiek. De zoektocht levert ook informatie en kennis op over de gevolgen van niet ingrijpen, de regionale opgaven, effecten van peilveranderingen, benodigde maatregelen en het moment waarop een eerste peilaanpassing nodig is. Aan het einde van fase 1 weten de partijen wat het vraagstuk is en binnen welke grenzen zij de oplossingen kunnen zoeken. Met deze gezamenlijke inzichten komen de partners tot eerste mogelijke strategieën en een bijbehorend vergelijkingskader.

De verkenning van het speelveld voor verschillende belangen is globaal van karakter, conform de aanbevelingen van het advies "Sneller en Beter". De resultaten worden bestuurlijk vastgesteld op het schaalniveau van het IJsselmeergebied via een Bestuurlijke Conferentie (zie hoofdstuk 3). Aan het einde van de eerste fase maken de partijen afspraken over de aanpak in de volgende fase, waarbij ze gebruik maken van leerpunten uit het proces. Fase 1 wordt meer in detail beschreven in paragraaf 4.3.

Fase 2. Potentiële voorkeursstrategieën opstellen (september 2011 – juli 2012)

De uitkomsten van fase 1 vormen het startpunt voor fase 2, samen met de inzichten die uit de afstemming met andere deelprogramma's van het Deltaprogramma's komen. Fase 2 heeft tot doel gezamenlijk tot een set potentiële voorkeursstrategieën te komen. Dit gebeurt door de strategieën uit fase 1 aan een nader onderzoek te onderwerpen, door gevolgen, maatregelen en ontwikkelingskansen voor het gebied in beeld te brengen. Het resultaat van deze fase is een beperkt aantal potentiële voorkeursstrategieën voor het beheer van het peil op lange termijn in het IJsselmeergebied. Over deze strategieën vindt afstemming plaats met de andere deelprogramma's van het Deltaprogramma, die eveneens strategieën ontwikkelen. Het eindresultaat van fase 2 is een set potentiële voorkeursstrategieën voor het IJsselmeergebied die consistent zijn met de tussenresultaten en potentiële voorkeursstrategieën van de andere deelprogramma's van het Deltaprogramma.

Fase 3. Voorkeursstrategie opstellen (januari 2013 – december 2013)

In de derde fase staat verdieping van de potentiële voorkeurs-

strategieën centraal. Doel is te komen tot een breed gedragen voorkeursstrategie voor het beheer van het peil in het IJsselmeergebied op lange termijn, inclusief een bijbehorend uitvoeringsprogramma. De regio biedt deze strategie als advies aan de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat aan.

De waterpeilontwikkeling op de korte termijn krijgt zijn beslag in een peilbesluit. Het is nog niet helder in hoeverre het peilbesluit samenhangt met de strategie voor de lange termijn. Een quick scan in 2010 moet duidelijkheid brengen over het moment waarop de eerste (nog beperkte) peilaanpassingen nodig zijn. Als blijkt dat het peilbesluit voor de korte termijn onafhankelijk is van de strategie voor de lange termijn, kan de voorbereiding van het peilbesluit een apart traject vervolgen. Het peilbesluit kan dan naar verwachting eind 2014 genomen worden.

Samenhang in het Deltaprogramma

Het IJsselmeergebied is onderdeel van het landelijke hoofdwatersysteem. Een andere waterhuishouding in het IJsselmeergebied werkt door in de andere delen van het hoofdwatersysteem en andersom. Deze samenhang maakt regelmatige afstemming tussen de deelprogramma's van het nationaal Deltaprogramma noodzakelijk. Ook in de besluitvorming komt de samenhang tot uitdrukking. Het kabinet heeft het voornemen in 2015 structurerende en samenhangende besluiten te nemen over de vier deelprogramma's die onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn: IJsselmeergebied, Rijnmond, Zoetwater en Veiligheid.

Afstemming tussen deze vier deelprogramma's is gedurende het gehele traject nodig, op zowel ambtelijke als bestuurlijk niveau. Deze afstemming is cruciaal na afronding van de fasen 1 en 2 en tijdens het opstellen van de uiteindelijke voorkeursstrategie. Afstemming houdt ook in dat deelprogramma's elkaar wederzijds beïnvloeden. Het is belangrijk dat samenwerkingspartners uit het IJsselmeergebied daarin kunnen participeren, bijvoorbeeld tijdens conferenties. Op die manier ontstaat niet alleen kruisbestuiving tussen de deelprogramma's, maar groeit ook het besef van solidariteit, van samen te staan voor een grote, gebiedsoverstijgende opgaven.

Als alle betrokkenen oog hebben voor elkaars belangen en samen willen zoeken naar oplossingen die voor heel Nederland optimaal zijn, wordt het gemakkelijker tot breed gedragen keuzen te komen in het tweede Nationaal Waterplan. Daarom is het aan te bevelen dat vertegenwoordigers van de verschillende deelprogramma's regelmatig de samenhang tussen de programma's

bespreken en de informatie delen met een bredere groep betrokkenen tijdens bijvoorbeeld landelijke synergiedagen.

4.3 Meer in detail: fase 1

De eerste fase, die van 1 april 2010 tot het voorjaar van 2011 loopt, focust op het verkennen van de opgaven en de betekenis daarvan voor het IJsselmeergebied. Gezamenlijk onderzoek leidt tot een gedeeld beeld van de problematiek, een gezamenlijke kennisbasis en een beeld van mogelijke strategieën. Het verkennen van regionale en nationale opgaven gebeurt aan de hand van een aantal zoekrichtingen.

Startpunt voor deze fase is de bestaande kennis over het IJsselmeergebied. Een belangrijke component hierin zijn de resultaten van de Voorverkenning, maar ook kennis op regionale en lokale schaal. De bestaande kennis zal niet altijd toereikend zijn om de vragen te beantwoorden. Voortbouwend op de resultaten van de Voorverkenning worden zo nodig kennisleemten in beeld gebracht en wordt nagegaan of invulling noodzakelijk is voor het proces en hoe de benodigde informatie in de volgende fase boven water kan komen.

Het einde van fase 1 is ook een leermoment: de partijen staan stil bij de lessen die uit het gevolgde proces te leren zijn en verwerken die in de aanpak voor fase 2. De resultaten van fase 1 worden ingebracht in de landelijke afstemmingsronde tussen de deelprogramma's van het Deltaprogramma, onder leiding van de Deltacommissaris. Ook de resultaten daarvan vormen inbreng voor fase 2.

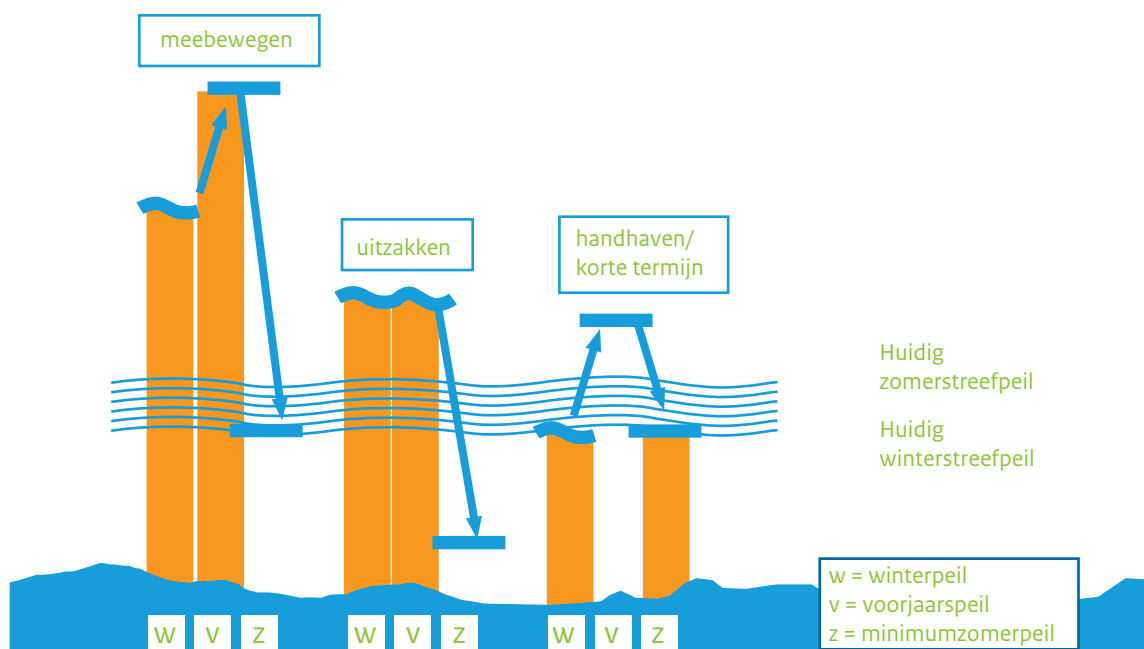
In fase 1 vinden de volgende, gezamenlijke activiteiten plaats:

Inzicht krijgen in de nationale en regionale opgaven in het gebied

De nationale opgaven in het IJsselmeergebied betreffen vooral de waterveiligheid en de zoetwatervoorziening. Daarnaast vragen ecologie en ruimtelijke ontwikkeling aandacht. In deze fase moet het beeld compleet worden: wat zijn de opgaven van de partners uit het gebied en waar raken deze aan de nationale opgaven? Deze confrontatie levert inzichten op in de kansen en bedreigingen voor toekomstige ontwikkeling van het gebied. Een instrument hiervoor is het gezamenlijk opstellen van een toekomstkaart op basis van de visies en plannen die op dit moment bekend zijn in de verschillende delen van het gebied.

Effecten van waterpeilveranderingen inventariseren

De verbindende factor tussen alle opgaven in het IJsselmeergebied is het waterpeil. Binnen de randvoorwaarden die het Nationaal Waterplan op dit punt meegeeft kunnen de opgaven op verschillende manieren invulling krijgen. Aan de hand van een aantal zoekrichtingen verkennen de partners de gevolgen voor ruimtelijke kwaliteit, natuur, veiligheid, zoetwatervoorraad en andere belangen. De zoekrichtingen zijn geen vastomlijnde oplossingsrichtingen. Ze weerspiegelen de grenzen waarbinnen de verkenning van peilstijging of -daling zal plaatsvinden. De peilvarianten die in de Voorverkenning zijn onderzocht (zie onderstaande figuur) en de randvoorwaarden van het Nationaal Waterplan vormen het vertrekpunt. De grenzen betreffen de periode tot 2100.

We onderscheiden de volgende zoekrichtingen:

- Meebewegen: afvoer van overtollig water blijft mogelijk door middel van spuien onder vrij verval; door peilopzet in het voorjaar ontstaat een zoetwatervoorraad.
- Uitzakken: grote peilstijgingen worden voorkomen door bemaling van het IJsselmeer; in de zomer mag het peil in het IJsselmeergebied zakken om te voorzien in de zoetwaterbehoefte.
- Handhaven huidig en korte termijn peilbeheer: grote peilstijgingen in de winter worden voorkomen door bemaling van het IJsselmeer; gebieden gaan zelf voor zoetwater zorgen en worden voor hun zoetwaterbehoefte minder afhankelijk van het IJsselmeergebied. Binnen deze zoekrichting wordt tevens nagegaan wanneer op korte termijn beperkte aanpassingen van het huidig peilbeheer noodzakelijk zijn.
- Niets doen: er vinden geen maatregelen plaats. De bescherming tegen overstroming gaat achteruit en er treden van watertekort op. Deze zoekrichting is vooral bedoeld als referentiesituatie.

De zoekrichtingen komen in een handreiking voor de eerste fase te staan, toegespitst op de verschillende meren in het IJsselmeergebied. Per zoekrichting worden de effecten voor verschillende belangen in beeld gebracht. Vragen daarbij zijn: bij welk peilniveau binnen de betreffende zoekrichting begint een bepaald belang een effect te ondervinden (de zogenaamde knikpunten)? Wat kan gedaan worden om dat effect te beperken of te voorkomen? Tot welk peilniveau voldoet die oplossing dan voor een bepaald belang? Antwoorden op deze vragen komen er voor elk van de verschillende gebieden in het IJsselmeergebied en verschillende thema's. Het gaat bij deze stap niet alleen om negatieve effecten, maar ook om positieve effecten en kansen.

Een set van mogelijke strategieën opstellen

Met de inzichten uit de voorgaande stappen ontwikkelen we een set mogelijke strategieën. De partijen stellen gezamenlijk de set vast die als vertrekpunt voor de volgende fase dient. Over de haalbaarheid van de strategieën mogen de meningen uiteen lopen. De tegenstellingen worden expliciet gemaakt en krijgen in fase 2 de aandacht.

Vergelijkingskader opstellen

De eerste fase levert ook kader op voor het vergelijken van strategieën, naar het voorbeeld van de 'blokkendoos Ruimte voor de Rivier'. Aandachtspunt is dat op lange termijn andere vergelijkingscriteria een rol kunnen spelen dan op korte termijn.

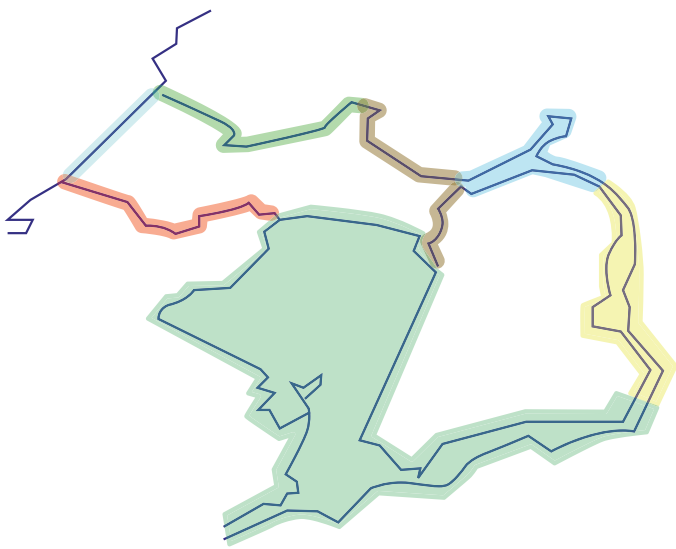
De meeste effecten zullen zich overigens pas na 2035 of later voordoen.

Moment voor een apart peilbesluit voor de korte termijn vaststellen

De quick scan in 2010 verschaft duidelijkheid over de vraag in hoeverre het peilbesluit samenhangt met de strategie voor de lange termijn en over het moment waarop de eerste (nog beperkte) peilaanpassingen nodig zijn. Wanneer blijkt dat er geen afhankelijkheid is, kan de voorbereiding van het peilbesluit een apart traject vervolgen. Het peilbesluit kan dan naar verwachting eind 2014 genomen worden.

Uitwerking per deelgebied en per thema

De bovenstaande activiteiten krijgen in verschillende deelgebieden uitwerking. Een deelgebied is daarbij een gebied binnen het IJsselmeergebied. Dit waarborgt dat regionale opgaven, kennis en belangen een plaats krijgen in het onderzoek. Het stimuleert bovendien maximale participatie en voorkomt dat belanghebbenden worden overvraagd bij hun inbreng. Onderstaande figuur schetst de indeling van de deelgebieden. De indeling is in overleg met de samenwerkingspartners tot stand gekomen en zoveel mogelijk gebaseerd op bestaande samenwerkingsverbanden. De begrenzing aan de landzijde is indicatief, omdat de invloed van peilwijzigingen afhankelijk van het belang meer of minder ver landinwaarts kan doorwerken. In de volgende fase kunnen de partijen voor een andere indeling kiezen. De provincies worden gezien als de logische trekkers van het gebiedsproces in een regio. Dat wil niet zeggen dat de provincies alles doen, maar dat zij ervoor zorgen dat het proces in de regio goed verloopt.

1. Kust Randmeren tussen Roggebot en Nijkerk
2. Kust Markermeer/IJmeer/Gooimeer
3. IJsselmeerkust tussen Enkhuizen en Den Oever
4. Afsluitdijk en Houtribdijk
5. Friese IJsselmeerkust tussen Kornwerderzand en Lemmer
6. Flevolandse IJsselmeerkust tussen Lelystad en Lemmer
7. IJssel-Vechtdelta, inclusief Ketelmeer

Regio-overstijgende vraagstukken krijgen uitwerking op het schaalniveau van het hele IJsselmeergebied, in vijf thematische werkverbanden: Waterkeringen, Veiligheid, Zoetwater, Ruimtelijke kwaliteit en Ecologie. Mogelijk levert de uitwerking in de deelgebieden meer thema's op die op het schaalniveau van het IJsselmeergebied uitwerking verdienen. Daarvoor kan een extra tijdelijk werkverband ingesteld worden.

De werkzaamheden van de regio's en van de thema's hangen sterk met elkaar samen. In eerste instantie inventariseren de deelgebieden de gevolgen van peilveranderingen voor de genoemde thema's (negatief en positief). Het projectbureau bundelt de informatie uit de regio's per thema. De thematische werkverbanden werken die informatie uit op het schaalniveau van het IJsselmeer-

gebied. Dit levert weer aanvullende informatie voor de regio's op (haasje-over principe).

Het aggregeren van resultaten uit regionale en de thematische werkverbanden tot het schaalniveau van het IJsselmeergebied vindt plaats tijdens werkateliers met belanghebbenden. Beslissingen over deze resultaten die als startpunt voor de volgende fase dienen, komen tot stand op basis van conferenties op het schaalniveau van het IJsselmeergebied.

Handreiking bij de start

Het programmabureau faciliteert het werk in de regionale en thematische werkateliers met een handreiking, die in samenwerking met de trekkende organisaties van de werkateliers in de maanden februari-maart tot stand komt.

De handreiking geeft een nadere invulling van de zoekrichtingen voor enerzijds IJsselmeer en anderzijds de Randmeren en het Markermeer. Deze tweedeling komt voort uit het Nationaal Waterplan, waarin de ontkoppeling van Markermeer/Randmeren en IJsselmeer is vastgelegd.

Ten tweede staan in de handreiking de vragen die in de eerste fase aan bod moeten komen en de kennisbronnen die daarvoor beschikbaar zijn. De handreiking geeft een stappenplan voor de aanpak van deze vragen, zodat alle regio's eenzelfde werkwijze volgen en de resultaten vergelijkbaar zijn. Ook het detailniveau van de verkenning staat in de handreiking.

Tot slot geeft de handreiking spelregels voor participatie en de werkwijze, bijvoorbeeld spelregels voor te gebruiken rekenmethodieken, het inschakelen van externe adviseurs en de manier van samenwerken.

5. PARTICIPATIE

Goede participatie en communicatie zijn randvoorwaarden voor een geslaagd proces. Uitgangspunt van het programma is dat alle belanghebbenden ruimte hebben om mee te denken: overheden, maatschappelijke organisaties en burgers. Overheden en maatschappelijke organisaties brengen ideeën in tijdens regionale en thematische werkateliers. Ook burgers uit het betreffende deelgebied krijgen gelegenheid inbreng te leveren. Maatschappelijke partijen krijgen een eigen forum met de instelling van het Regionaal Overlegorgaan IJsselmeergebied (ROIJ). Het programmabureau is verantwoordelijk voor de communicatie over het programma.

5.1 Inleiding

Het Deltaprogramma wil de kennis in de regio optimaal benutten bij de zoektocht naar oplossingen voor de opgaven. Uitgangspunt is daarom dat alle belanghebbenden in een plangebied, gedurende het hele proces, ruim gelegenheid krijgen voor participatie. Ook communicatie is te beschouwen als een vorm van participatie, vooral als eerste stap op de zogenoemde participatieladder.¹ Omdat de opgave complex is en het plangebied groot, is een goed doordacht en flexibel ontwerp voor participatie en communicatie nodig. In dit hoofdstuk komt eerst de participatie in de hele periode van 2010 tot 2014 aan de orde en daarna meer in detail de participatie in 2010.

Wie zijn de betrokken partijen?

In het najaar van 2009 is geïnventariseerd welke organisaties direct belanghebbend zijn bij peilverandering in het IJsselmeergebied. Dat blijken meer dan tweehonderd gemeenten, waterschappen, provincies, drinkwaterleidingbedrijven, natuur- en recreatieverenigingen en andere belangenorganisaties te zijn. Daarnaast zijn burgers en bedrijven in het IJsselmeergebied, al dan niet georganiseerd in belangenverenigingen, belanghebbend. Alle belanghebbenden krijgen gedurende het hele proces de kans kennis, creativiteit en belangen in te brengen.

¹ De participatieladder bestaat uit de volgende treden: informeren, raadplegen, adviseren, samen werken, meebeslissen.

5.2 Participatie in de periode 2010-2013

Leidend voor het gekozen participatiemodel zijn de volgende einddoelen:

- a. Regionale kennis is optimaal benut gedurende het hele proces.
- b. Regionale belanghebbenden kijken tevreden terug op het proces en zien dat hun inbreng heeft bijgedragen aan de kwaliteit.
- c. In de regio bestaat draagvlak voor de voorkeursstrategie voor het waterpeil op lange termijn.

De spelregels voor participatie komen in het startdocument van de regionale en thematische werkateliers te staan. Binnen deze spelregels krijgen partijen die actief en constructief willen meedenken ruim baan. Het uitgangspunt is dat alle partijen niet alleen meedenken over de eigen belangen, maar ook over de belangen van anderen en het overkoepelende belang. Goede samenwerking vereist dat alle partners zich achter de opgave en de gekozen aanpak scharen en dat zij 'het verhaal van het IJsselmeergebied' delen en uitdragen. Bij een gezamenlijke aanpak hoort ook dat partijen voortborduren op ontstane consensus en in gezamenlijkheid toewerken naar een breed gedragen voorkeursstrategie.

Effectieve communicatie met verschillende doelgroepen draagt bij aan bestuurlijk en maatschappelijk draagvlak. Effectief wil zeggen: zowel zenden als ontvangen, brede toegankelijkheid van informatie en toegespitst op de doelgroep (per regio, per thema). Het programmabureau beschrijft in een communicatieplan de communicatiemomenten, de doelgroepen en de communicatiemiddelen. Het programmabureau zelf organiseert de communicatie over het programma als geheel en richt zich daarbij op een brede doelgroep, onder meer via een website, een nieuwsbrief en bezoeken aan verschillende regio's in het IJsselmeergebied. De werkateliers in de deelgebieden organiseren de inbreng van de burgers (paragraaf 5.3).

5.3 Participatie en communicatie in 2010

Programmabureau

Het programmabureau richt de communicatie in 2010 op het vergroten van de bekendheid van het programma en 'het verhaal

van het IJsselmeergebied': een duidelijk beeld neerzetten van het programma, de kernboodschap formuleren en helderheid geven over aanpak, activiteiten en resultaten.

Participatie in regionale werkateliers en thematische ateliers
In de eerste fase krijgt de participatie en communicatie vorm in regionale werkateliers en thematische werkateliers. In de regionale ateliers verkennen overheden en maatschappelijke organisaties de gevolgen en kansen van de zoekrichtingen voor een bepaalde regio in het IJsselmeergebied. Door per regio verhalen van verschillende belanghebbenden te inventariseren en te koppelen aan de opgave, wordt duidelijk waar uitdagingen liggen en wat de gemeenschappelijke deler is. In de loop van 2010 vinden enkele thematische werkateliers plaats om onderwerpen voor het gehele IJsselmeergebied verder uit te diepen.

Het deelgebied kiest voor het regionale werkatelier een trekkende organisatie die de werkateliers voorbereidt en de uitkomsten vastlegt. De trekker mobiliseert belanghebbende overheden en maatschappelijke organisaties uit het deelgebied om deel te nemen aan het werkatelier. Uitgangspunt is dat de deelnemers een goede afspiegeling vormen van de regionale belangen. De trekker kan de samenstelling laten aansluiten bij een bestaand overleg of een nieuwe groep in het leven roepen. De trekkers van de verschillende werkateliers wisselen onderling kennis en informatie met elkaar uit en inventariseren eventuele tegenstrijdigheden vroegtijdig.

De trekkende organisatie van een werkatelier organiseert ook de communicatie met belanghebbenden die niet bij de werkateliers betrokken zijn, in samenwerking met de andere leden van het werkatelier. De communicatie richt zich in de eerste plaats op burgers, maar ook op organisaties die niet kunnen of willen deelnemen aan het werkatelier. Het programmabureau communiceert over het programma in het algemeen, maar het is aan de regionale trekkers om burgers te betrekken voor raadpleging of advisering. Burgerparticipatie in de regio kan bijvoorbeeld vorm krijgen volgens het concept van burgerjury's, waarbij burgers ideeën en meningen geven over onderwerpen als 'op het water' en 'aan de dijk'.

Met de werkateliers in deelgebieden is maximale participatie mogelijk binnen het grotere geheel van het Deltaprogramma IJsselmeergebied. Door de kleinschaligheid van de ateliers is de drempel voor deelname laag en het vraagstuk concreet. Dat geeft meer kans op inbreng van gebiedskennis, integrale oplossingen en draagvlak voor het eindresultaat.

5.4 Regionaal Overlegorgaan IJsselmeergebied

De betrokken maatschappelijke organisaties zijn in twee groepen in te delen:

1. organisaties die belangen vertegenwoordigen die een rol spelen op elk moment in het proces, in het hele gebied;
2. organisaties die belang hebben in een deel van het gebied.

De eerste groep is waarschijnlijk vooral geïnteresseerd in overkoepelende informatie en minder in gedetailleerde informatie over deelgebieden en deelaspecten. De tweede groep wil naar verwachting met name betrokken worden bij het eigen deelgebied. Om goed in te kunnen spelen op deze verschillende wensen krijgen de maatschappelijke organisaties een eigen forum: het Regionaal Overlegorgaan IJsselmeergebied (ROIJ).

Het ROIJ wordt begin 2010 ingesteld en bestaat uit vertegenwoordigers van maatschappelijke partijen. Het ROIJ krijgt de taak advies uit te brengen aan het Bestuurlijk Kernteam (zie hoofdstuk 5) over alle relevante onderdelen van het proces. De voorzitter van het ROIJ heeft zitting in het Kernteam, om de inbreng van het overlegorgaan te borgen.

Het overleg bestaat uit een vaste kern van circa vijftien deelnemers, die belangen in het gehele gebied hebben (1e groep). Zij vertegenwoordigen samen onder meer de belangen van recreatie, sportvisserij, beroepsvisserij, milieu-organisaties en landbouw. Alle organisaties die deze belangen behartigen, krijgen toegang tot alle informatie, ook als zij niet in de vaste kern zitting hebben. Wie zich onvoldoende vertegenwoordigd voelt, kan aansluiten bij het overleg. Om het overleg effectief te houden, verdient het wel aanbeveling het aantal deelnemers te beperken.

Rond de vaste kern ontstaat een schil van maatschappelijke organisaties uit de tweede groep, die met name in een bepaald deelgebied of deelaspect geïnteresseerd zijn. Zij krijgen een uitnodiging voor overleggen waarbij dat deelgebied of deelaspect op de agenda staat. Ook deze partijen krijgen toegang tot alle informatie.

Het ROIJ komt in 2010 frequent bijeen om tussenresultaten van de werkateliers te bespreken. Het overleg speelt daarmee een belangrijke rol bij het zoeken naar consensus over ideeën en

zoekrichtingen en de weging van maatregelen. Het ROIJ onderhoudt contacten met vergelijkbare overlegstructuren in de overige Deltaprogramma's en het landelijke OWN, om informatie uit te wisselen en knelpunten in de onderlinge samenhang te signaleren.

Het ROIJ wordt gefaciliteerd door het programmabureau en voorgezeten door een onafhankelijk voorzitter die beschikt over gebiedskennis.

Net als voor de werkateliers stelt het programmabureau ook voor het ROIJ een startdocument samen over de werkwijze en de spelregels. Dit startdocument wordt mede vormgegeven door de leden van het landelijke OWN.

6. KENNIS

Kennis speelt een belangrijke rol in het Deltaprogramma IJsselmeergebied. De randvoorwaarden, basiswaarden en uitgangspunten van het Deltaprogramma zijn sturend voor het omgaan met kennis. In aanvulling daarop gelden vijf principes: vraaggestuurde kennis, joint fact finding, creativiteit en innovatie, gewaarborgde kwaliteit en informatie delen (transparantie). Tijdens het proces staan kennis ontwikkelen, kennis ontsluiten en kennis toepassen voortdurend in samenwerking met elkaar.

6.1 Inleiding

Kennis speelt een onmisbare rol bij de ontwikkeling van de voorkeursstrategie. Kennis is er in vele soorten, die allemaal van belang zijn en deels overlappend zijn en elkaar niet uitsluiten. Bijvoorbeeld:

- wetenschappelijke kennis;
- systeemkennis;
- ervaringskennis;
- bestuurlijke kennis;
- gebruikerskennis;
- actuele kennis (kennis over wat er speelt in het gebied).

Kennis

Kennis is beschikbaar in publicaties, op internet en in computermodellen. Ook in de hoofden van mensen is kennis beschikbaar, zowel bij gebruikers, belanghebbenden en bestuurders als bij wetenschappers, technici en beheerders. Kennis ontstaat in de praktijk, laat zich ontwikkelen, kan verloren gaan en verouderen. Door kennis uit verschillende bronnen te combineren, ontstaat weer nieuwe kennis. Het is dan onmogelijk alle beschikbare kennis te presenteren.

De kennis die nodig is voor het Deltaprogramma IJsselmeergebied beslaat veel onderwerpen en een gevarieerd gebied. Dit hoofdstuk gaat over het omgaan met kennis. Eerst komen principes voor het verzamelen en delen van kennis aan bod, vervolgens de kennisactiviteiten die onderdeel zijn van het Deltaprogramma IJsselmeergebied en tot slot de organisatie van het kennisproces.

6.2 Principes voor het omgaan met kennis

De randvoorwaarden, basiswaarden en uitgangspunten van het Deltaprogramma (paragraaf 2.3) zijn sturend voor het omgaan met kennis binnen het programma. In aanvulling daarop hanteren we vijf principes:

Principe 1: Vraaggestuurde kennis. Bij het verzamelen en ontwikkelen van kennis laten we ons leiden door de opgave van het programma: kennis is geen doel op zich. Door de kennisinspanning slim af te stemmen op de verschillende fasen zijn capaciteit en geld optimaal in te zetten. Goede vraagsturing draagt ook bij aan focus in het programma.

Principe 2: Joint fact finding. De benodigde kennis komt beschikbaar via joint fact finding: kennis die al bij de betrokken partijen aanwezig is, maken we voor iedereen beschikbaar via een interactieve werkwijze. Vooral in de eerste fase is het van belang bestaande kennis samen te voegen en bestuurders te informeren over de hoofdlijnen en de kennisleemten. Joint fact finding stimuleert het gezamenlijk ontwikkelen van inzichten en mobiliseert creativiteit. Op deze manieren draagt joint fact finding bij aan draagvlak.

Principe 3: Creativiteit en innovatie. Creativiteit en innovatie zijn noodzakelijk om tot oplossingen te komen voor de complexe opgave in het IJsselmeergebied. De open werkwijze van joint fact finding stimuleert creativiteit, als ten minste de juiste partijen meedoen. Vroegtijdige inbreng van kennisinstellingen, het bedrijfsleven en (maatschappelijke) organisaties is een voorwaarde. Relevant is ook dat de kennis en ideeën van uitvoerende private partijen benut worden. Creativiteit en innovatie vragen ook ruimte voor het uitproberen van innovatieve technieken en werkwijzen, in de vorm van tijd en geld. Dat vereist goede afspraken over de manier waarop partijen hun kennis en innovatiekracht in kunnen zetten.

Principe 4: Gewaarborgde kwaliteit. De kwaliteitsborging moet in alle fasen van het kennisproces gedegen zijn. De betrouwbaarheid van de kennis werkt door in de kwaliteit van de besluiten die daarop stelen.

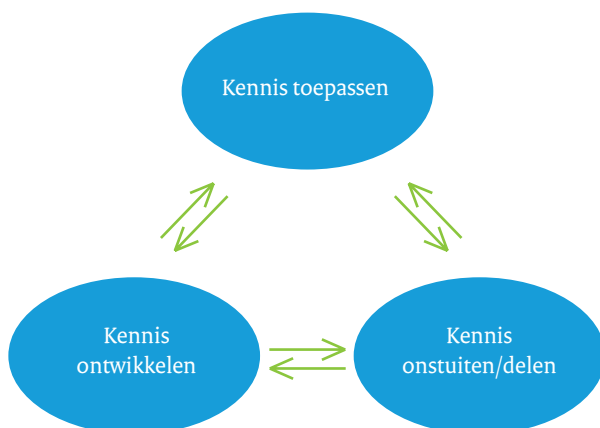
Principe 5: Informatie delen. Transparantie is een van de uitgangspunten van het deltaprogramma (paragraaf 2.3). Toegepast

op kennis houdt transparantie in dat de verzamelde en ontwikkelde kennis eenvoudig toegankelijk is voor alle betrokkenen.

6.3 Activiteiten in het kennisproces

Kennis verzamelen en delen speelt in alle fasen van het proces, in alle deelgebieden en in alle overleggen een rol. Dit kennisspoor loopt parallel aan het bestuurlijk spoor en het maatschappelijk spoor (of omgevingsspoor). Op sommige momenten zijn de sporen volledig verweven. Op andere momenten is sprake van afzonderlijke activiteiten. Gedurende het proces zijn voldoende “consolidatiemomenten” nodig om de sporen op elkaar af te stemmen.

Het kennisproces bestaat uit drie groepen activiteiten: kennis ontwikkelen, kennis ontsluiten en delen en kennis toepassen. Deze activiteiten zijn voortdurend in interactie met elkaar (zie figuur). Het programma staat voor de uitdaging de samenhang te bewaken, met aandacht voor de vijf principes uit de vorige paragraaf. Op het juiste moment moeten de juiste partijen, instrumenten en modellen beschikbaar zijn. Ook is afstemming met de kennisprocessen in de andere deelprogramma's noodzakelijk, zodat de kennisbasis van het Deltaprogramma een consistent geheel wordt.

Figuur: Activiteiten in het kennisproces.

De concrete kennisactiviteiten verschillen per fase. In de eerste periode ligt het accent op kennis verzamelen en delen. In de tweede fase komen de verschillende oplossingsrichtingen tot stand en ligt het accent op creativiteit en innovatie. De laatste fase spitst zich toe op selectie van veelbelovende zoekrichtingen. Kennis is dan met name van belang om de kwaliteit van het selectieproces te waarborgen.

Onderstaande tabel geeft een eerste aanzet voor de kennisagenda voor het programma. De uitwerking van de kennisagenda vindt plaats in een proces met de omgeving, volgens het principe van joint fact finding. De periodes komen overeen met de fasen in het proces, zoals benoemd in Hoofdstuk 4.

Tabel: Aanzet tot kennisagenda

Periode	Kennisactiviteiten
Fase 1	
Vorbereiding februari tot juni 2010	<ul style="list-style-type: none"> • informatie over achtergronden en doelen beschikbaar maken, over het Deltaprogramma in het algemeen en het Deltaprogramma IJsselmeergebied in het bijzonder, om daarmee bij te dragen aan gedeelde probleemperceptie; • kennisagenda versie 1 opstellen, met aandacht voor: <ul style="list-style-type: none"> a. beschikbare en te ontwikkelen modellen en instrumenten b. een concept afwegingsmethodiek c. onderzoeken die in alle gevallen van belang zijn (no-regret activiteiten) • begroting voor de kennisactiviteiten opstellen; • uitvoering kennisagenda versie 1 starten; • kennis verzamelen en actief beschikbaar maken voor het delen van kennis en kennisbehoud; • bijdragen aan en afstemmen met de kennisactiviteiten van de andere deelprogramma's van het Deltaprogramma, met name afstemming van scenario's, modellen en methoden.
Opbouw kennis juni 2010 tot maart 2011	<ul style="list-style-type: none"> • kennis verzamelen en beschikbaar maken; • ideeën en (onderdelen van) strategieën analyseren en toetsen, als bijdrage aan het selectieproces dat van grof naar fijn werkt; • kennisleemten identificeren en kennisagenda aanvullen, met het accent op een instrumentarium en werkwijzen die snelle beantwoording van nieuwe vragen mogelijk maken; • onderzoek uitvoeren volgens de (aangevulde) kennisagenda; • kennis over het IJsselmeergebied inbrengen in de landelijke afweging over onderwerpen die sturend zijn voor het IJsselmeergebied (zoetwaterverdeling van Nederland, nieuwe normering voor bescherming tegen overstroming).
Fase 2/3	
Verfijnen kennis maart 2011 tot december 2013	<ul style="list-style-type: none"> • kennis verzamelen en beschikbaar maken; • (onderdelen van) van strategieën analyseren, als bijdrage aan het selectieproces dat van grof naar fijn werkt; • onzekerheden in beeld brengen en aangeven hoe daarmee om te gaan; • afwegingsmethodiek toepassen op de strategieën.

6.4 Organisatie van het kennisproces

Het programmabureau staat voor de uitdaging het kennisproces goed te laten verlopen:

- volgens de geformuleerde principes;
- goed geïntegreerd in het Deltaprogramma IJsselmeergebied;
- goed afgestemd met het landelijke Deltaprogramma;
- goed afgestemd op gerelateerde activiteiten in de regio.

Kennis moet een goede plaats krijgen tijdens de werkateliers en de ambtelijke en bestuurlijke conferenties die het programmabureau organiseert. Het kan wenselijk zijn over specifieke thema's afzonderlijke kennisbijeenkomsten te organiseren.

De kwaliteitsborging krijgt op de volgende manieren invulling:

1. Instellen van een kennismanagementteam.
2. Bij alle kennisactiviteiten vindt externe advisering/begeleiding plaats, waarschijnlijk door de Commissie Nijpels (IJsselmeergebied). Daarnaast wordt extern advies gevraagd over het Deltaprogramma als geheel, waarbij zal worden aangesloten. Deze externe begeleiding/advisering heeft onder meer als doel de vijf basisprincipes te waarborgen.
3. De kwaliteit van alle belangrijke kennisproducten wordt gewaarborgd door reviews of second opinions door externe partijen, die gezaghebbend zijn op het betreffende terrein en niet betrokken zijn geweest bij de totstandkoming van de betreffende producten.

Bijlagen

- Bijlage 1: Deelnemers Versnellingsweek
November en Werkatelier
16 december (pm)
- Bijlage 2: Samenstelling Bestuurlijke
Kerngroep IJsselmeergebied
- Bijlage 3: Overzicht eerste inventarisatie
actoren Deltaprogramma
IJsselmeergebied (pm)
- Bijlage 4: Overheden en maatschappelijke
organisaties in het gebied (pm)

Bijlage 2 Samenstelling Bestuurlijk Kernteam

Namens de provincies:

- Dhr. Piet Jansen, gedeputeerde provincie Overijssel
(een van de twee trekkers van de Bestuurlijke Kerngroep)

Namens de waterschappen:

- Dhr. Henk Tiesinga, dijkgraaf waterschap Zuiderzeeland
(een van de twee trekkers van de Bestuurlijke Kerngroep)

Namens de gemeenten:

- Dhr. Hans Boekhoven, burgemeester van de gemeente Nijefurd
- Mevr. Luzette Wagenaar-Kroon, wethouder en locoburgemeester gemeente Drechterland

Namens het Rijk (beleid):

- Mevr. Renske Peters, directeur Water bij DG-Water van het ministerie van Verkeer en Waterstaat

Namens Rijkswaterstaat (waterbeheerder):

- Mevr. Monique Smeijers, HID van Rijkswaterstaat IJsselmeergebied

Namens Regionaal Overlegorgaan IJsselmeergebied (ROIJ, i.o.):

- (onafhankelijk) voorzitter, nog niet bekend

Namens programmabureau Deltaprogramma IJsselmeergebied:

- Mevr. Hetty Klavers, programmadirecteur
(secretaris van de Bestuurlijke Kerngroep)

Bijlage 4 Overheden en organisaties
in het IJsselmeergebied

Dit is een gezamenlijke uitgave van:

Ministerie van Verkeer en Waterstaat

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

**Ministerie van Volkshuisvesting,
Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer**

Versie 1.0
29 januari 2010